

КОРХОНАЛАР МОЛИЯВИЙ РЕСУРСЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВА САМАРАЛИ БОШҚАРИШНИНГ СОЛИҚ ДАСТАКЛАРИ

doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss3/a46

Бабаҳонов Жаъфар Мухиддинович -
ТДИУ ҳузуридаги «Ўзбекистон иқтисодиётини
ривожлантиришнинг илмий асослари ва
муаммолари» илмий тадқиқот маркази
мустақил тадқиқотчиси

Аннотация. Мақолада Ўзбекистон Республикасида иқтисодиёт эркинлашуви ва модернизациясининг ҳозирги босқичида корхона молиявий ресурсларини шакллантириш ва самарали бошқаришнинг солиқ дастаклари тадқиқ этилган, солиқ сиёсатининг трансформацияси истиқболларида корпоратив солиқ менежментини такомиллаштириш йўллари илмий асослаб берилган.

Калит сўзлар: корхона, молиявий ресурслар, корхона молиявий ресурсларининг шаклланиши манбалари, фойда, фойда солиғи, соф фойда.

НАЛОГОВЫЕ РЫЧАГИ ФОРМИРОВАНИЯ И ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РЕСУРСАМИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Бабаҳонов Джаъфар Мухиддинович -
Независимый научный сотрудник научно-исследовательского
центра «Научные основы и проблемы развития экономики Узбекистана»
при Ташкентском государственном экономическом университете

Аннотация. В статье исследованы налоговые рычаги формирования и эффективного управления финансовыми ресурсами предприятия, научно обоснованы пути совершенствования корпоративного налогового менеджмента в перспективе трансформации налоговой политики в Республике Узбекистан на современном этапе экономической либерализации и модернизации.

Ключевые слова: предприятие, финансовые ресурсы, источники формирования финансовых ресурсов предприятия, прибыль, налог на прибыль, чистая прибыль.

TAX LEVERS OF FORMATION AND EFFICIENT MANAGEMENT OF ENTERPRISE FINANCIAL RESOURCES

Babakhonov Jafar Mukhiddinovich -
Independent researcher of the research center "Scientific foundations and problems of the
development of the economy of Uzbekistan" under the Tashkent State University of Economics

Abstract. In the article, at the current stage of economic liberalization and modernization in the Republic of Uzbekistan, the tax factors of the formation and effective management of the company's financial resources are researched, the ways of improving corporate tax management in the perspective of the transformation of the state tax policy are scientifically justified.

Key words: enterprise, financial resources, sources of formation of enterprise financial resources, profit, profit tax, net profit.

Кириш. Жаҳон амалиётига кўра, хўжалик субъектлари фаолияти барқарорлигини таъминлашнинг самарали механизмида молиявий ресурсларни шакллантириш ва самарали бошқаришнинг солиқ дастакларини такомиллаштириш муҳим ўрин тутди. Жаҳон иқтисодиётининг ҳозирги замон ривожланиш қонуниятлари ва унинг солиқ омилларини чуқур таҳлил этиш дунёнинг тараққий этган давлатларида солиқ юкини камайтириш, солиқ турларини унификация қилиш ва солиқ ставкасини пасайтириш, солиқларни тўлаш ва солиқ ҳисоботларини тақдим этишнинг электрон тизимини ривожлантиришда замонавий ахборот технологияларини қўллаш, бизнесни юритиш учун қулай инвестицион иқлим ва ишбилармонлик муҳитини яра-

тиш масаласига алоҳида эътибор берилётганлигини тасдиқлайди.

Халқаро амалиётда хўжалик юритувчи субъектлар молиявий фаолиятига солиқларнинг таъсири юзасидан кенг қўламли илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Илмий изланишларда жаҳон бозори конъюнктурасидаги кескин ўзгаришлар, халқаро солиқ амалиёти ва унинг бизнес муҳити, рақобатнинг миллий доирадан жаҳон даражасига чиққанлиги асосида солиқларнинг хўжалик юритувчи субъектлар молиявий-хўжалик фаолиятига ижобий таъсирини таъминлашга оид ўрта ва узоқ муддатли стратегияга таъсир этувчи омилларни олдиндан баҳолаш кабиларга алоҳида эътибор қаратилган. Халқаро миқёсда солиқларнинг корхоналар молиявий-хўжалик фаолиятига таъсири юзаси-

дан илмий тадқиқотлар тизимли равишда олиб борилмоқда ва бунда АҚШ, Ғарбий Европа, Япония, Сингапур, Жанубий Корея олимлари уларнинг методологик ва амалий аҳамиятига, МДХ мамлакатларида эса кўпроқ назарий жиҳатларига урғу берилмоқда. “Ҳозирги вақтда глобал миқёсда солиқ сиёсатининг энг кўзга кўринган масалаларидан бири рақамли иқтисодийнинг солиққа тортиш режимини танлаш ва хўжалик субъектларининг рақамли фаолиятдан олинган даромадларини тақсимлаш жараёнининг автоматлаштирилган тизимини яратиш ҳисобланади”[1]. Халқаро тажрибада натижага асосланган солиқ ислохотлари фан, технология ва инновацион сиёсатнинг узвийлигидан далолат беради. Бу жиҳат ўз-ўзидан миллий ва халқаро даражада натижага асосланган комплекс тадқиқотлар олиб бориш орқали солиқларнинг корхоналар фаолиятига таъсирини амалда тадқиқ этишни шарт қилиб қўймоқда.

Ўзбекистонда жаҳон андозаларига мос самарали солиқ тизимига таянувчи мустаҳкам иқтисодий асос ҳамда реал натижага асосланган истиқболли тараққиёт йўналишларини белгилаш, солиқ юкни камайтириш ва солиққа тортиш тизимини соддалаштириш сиёсатини давом эттириш, солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш ва тегишли рағбатлантирувчи чораларни кенгайтиришга жиддий аҳамият берилмоқда. Солиқ юкни пасайтириб бориш, хўжалик юритувчи субъектлар ўртасидаги унинг номутаносиб тақсимланишини бартараф этиш, солиқ маъмуриятчилигидаги номукамалликлар туфайли солиқларни ҳисоблаш ва тўлашдаги муаммоларни бартараф этиш, солиқ тўловчилар билан солиқ органлари ўртасидаги иерархия муносабатларга йўл қўймаслик ва уларнинг “ҳамкорликда ўсиши”ни таъминлашга эришиш, тадбиркорлик субъектлари фаолиятига тўсқинлик қиладиган асоссиз солиқ текширувларини бартараф этиш ва солиқ маслаҳати кўрсатиш ҳамда самарали назорат тадбирларига ўтиш вазифаси белгиланди. Республикамизда “...бешинчи тоифага кирувчи, шароити энг оғир бўлган 20 та туман учун айланмадан олинган солиқ, фойда солиғи, ижтимоий солиқ ставкаларини 1 фоиз миқдорида белгилаймиз. Мазкур туманлардаги тадбиркорлар ер ва мол-мулк солиқлари бўйича ҳисобланган сумманинг атиги 1 фоизини тўлайди. Яқка тадбиркорлар қатъий ставкадаги солиқларни тўлашдан озод этилади. Бюджет харажатлари, аҳоли ва тадбиркорлар олдидаги мажбуриятларимизни қисқартирмаган ҳолда, бизнесга солиқ юкни камайтириш бўйича ишларни давом эттирамиз. Жумладан, 1 январдан бошлаб қўшилган қиймат солиғи ставкасини 15 фоиздан 12 фоизга пасайти-

риш ҳисобидан тадбиркорлар ихтиёрида йилига камида 14 триллион сўм маблағ қолади” [2].

Ҳозирда “Мамлакатнинг жаҳон миқёсидаги аҳамиятли, барқарор ва мустаҳкам мавқеларни эгаллашни таъминлашнинг муҳим солиқ дастаклари айнан солиқларнинг корхоналар молиявий-хўжалик фаолиятига таъсири ва уни самарали бошқаришнинг янги мазмуни билан боғлиқ ва ушбу масала Янги Ўзбекистоннинг 2022-2026 йилларга мўлжалланган Тараққиёт стратегиясини 2022 йилда амалга ошириш бўйича йўл харитасида [3] муҳим йўналиш сифатида белгилаб берилган. Бу эса мазкур илмий мақола мавзусининг бугунги кунда давлат солиқ сиёсати трансформациясининг долзарб масалаларидан бири эканлигини кўрсатмоқда.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили.

“Корхонанинг молиявий ресурслари” тушунчасининг мазмунини ўрганаётганда шуни таъкидлаш керакки, уларни тушуниш учун кўплаб муқобил ёндашувлар мавжуд. Шундай қилиб, Б.А.Райзберг молиявий ресурслар деганда, хўжалик юритувчи субъектга тегишли бўлган ҳар хил турдаги маблағлар ва молиявий активлар йиғиндиси сифатида тушунади [4, 60-б.]. Шу билан бирга, улар барча тушумлар ва харажатларнинг ўзаро таъсири, шунингдек, ушбу маблағларни тақсимлашнинг якуний натижаси сифатида ишлайди.

В.Г.Золотогоров фикрича, молиявий ресурслар деганда, бизнеснинг ихтиёрида бўлган даромадлар, жамғармалар ва нақд пул тушумлари тушунилади, уларнинг асосий мақсади мавжуд молиявий мажбуриятларни бажариш, такрор ишлаб чиқаришни кенгайтириш, молиявий ва иқтисодий рағбатлантириш билан боғлиқ харажатларни қоплаш ва ишчиларнинг эҳтиёжларини қондиришдир [5, 121-б.].

Л.Н.Павлова молиявий ресурсларга нисбатан чекланган таъриф беради, уларга фақат барча жорий мажбуриятлар бажарилгандан кейин корхона ихтиёрида қоладиган такрор ишлаб чиқариш жараёнларини молиялаштиришнинг ўз манбаларига ишора қилади. Бундай талқин мутлақо тўғри эмас. Бу хўжалик юритувчи субъектнинг ёпиқ тизим эмаслиги билан боғлиқ. У ташқи муҳит билан ўзаро таъсирга эга ва бир қатор омилларга бевосита таъсир қилади. Кўрииб турибдики, ушбу талқин молиявий-иқтисодий инқироз шароитида корхонанинг барқарор фаолиятини таъминлашда муҳим роль ўйнайдиган қарз ва қарз маблағларини қамраб олмайди.

И.А.Бланкнинг таъкидлашича, молиявий ресурслар мақсадли характердаги маблағлар шаклида келадиган ўз ва қарз маблағлари, шунингдек, уларнинг эквивалентлари йиғиндиси бўлиб, уларнинг мақсади келгуси даврларда

унинг иқтисодий фаолиятини таъминлашдир [6, 78-6].

Н.В.Колчина уларни корхонанинг молиявий мажбуриятларини тўлиқ ва ўз вақтида бажариш, жорий харажатлар ва ишлаб чиқаришни кенгайтириш билан боғлиқ харажатларни молиялаштириш учун зарур бўлган ўз пул даромадлари ва ташқи тушумлар тўплами сифатида белгилайди.

Е.П.Коптеванинг фикри алоҳида қизиқиш уйғотади. Муаллиф корхонанинг молиявий ресурсларини унга хизмат қилувчи қиймат шакли сифатида кўриб чиқишни таклиф қилади ва такрор ишлаб чиқариш жараёни иштирокчилари ўртасида молиявий муносабатлар шаклланишини тадқиқ этган [7, 44-6].

Тадқиқот методологияси. Мазкур мақолада гуруҳлаш, қиёсий ва иқтисодий таҳлил, статистик таҳлил, таққослаш, индукция ва дедукция каби анъанавий усуллардан фойдаланилди. Хорижий мамлакатларнинг иқтисодчи-олимлари ва тадқиқотчиларининг корхона молиявий ресурсларини шакллантириш ва самарали бошқаришнинг солиқ дастакларига оид фикрлари ҳамда бу соҳадаги хориж тажрибаси илмий-амалий жиҳатдан таҳлил қилинди ва натижалари асосида хулосалар шакллантирилган.

Таҳлил ва натижалар. Молиявий ресурсларнинг мазмуни, ишлаб чиқариш жараёнидаги

молиявий-иқтисодий ўзаро алоқадорлиги ва хусусиятларини қуйидагича ифодалаш мумкин:

– ялпи ички маҳсулотни ишлаб чиқариш, тақсимлаш ва қайта тақсимлаш натижасида барпо бўладиган, тўпланиб борадиган пул маблағлари фондлари сифатида;

– якуний даромадлар, товарлар ва ишларга айирбошлаш учун мўлжалланган пул маблағлари сифатида;

– товарлар ва хизматларни сотиш натижасида барпо бўлгани боис, моддий (реал) қобикқа эга бўлган даромадлар сифатида;

– ушбу даромадларнинг вужудга келиш манбалари (таркибий элементлари) – амортизация, фойда, солиқ даромадлари, солиқ бўлмаган даромадлар, капитал трансфертлари, мақсадли бюджет фондлари, давлат бюджетидан ташқари ижтимоий фондлари, бошқа тушумлар сифатида;

– асосий воситаларни капитал таъмирлаш ва қўйилмалар, айланма маблағлар ўсган қисми, бюджет ташкилотларида узоқ муддат ишлатиладиган асбоб-ускуналар ва буюмларни сотиб олишни, ижтимоий-маданий тадбирлар, фан, мудофаа, давлат ҳокимияти ва бошқарув органларини сақлаш харажатларини молиялаштириш учун ишлатилганлиги боис, такрор ишлаб чиқариш жараёнининг якуний молиявий натижаси сифатида (расмга қаранг).

Расм. Корхоналар молиявий ресурсларининг асосий манбалари

Манба: муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Бизнинг фикримизча, молиявий ресурслар таркибидан қарзга олинган пул маблағларининг чегирилиши кредитнинг моҳиятини корхона ўз маблағларининг етишмаган қисмини тўлдириш воситаси сифатида тушунишга асосланади. Бироқ хорижий мамлакатлар тажрибаси кўрсатишича, кредит манбаларини “қашшоқ” корхоналаргина эмас, балки юқори рентабелли корхоналар ўз маблағлари етишмаганлиги туфайли эмас, балки ўз маблағларидан янада самаралироқ фойдаланиш мақсадларида ҳам жалб этадилар. Мазкур ҳолатда кредит ёрдам воситаси эмас, балки иқтисодий дастак сифатида майдонга чиқади. Корхоналар банк маблағларидан маълум муддатда фойдаланиш ҳуқуқи сифатида унинг хизматини сотиб оладилар. Ссуда фоизидан иборат бўлган мазкур хизмат бахоси корхона томонидан ишлаб топилган ўз маблағлари ҳисобига тўланади. Шунга кўра, вақтида қайтариладиган кредит маблағларини корхона молиявий ресурсларининг манбаи сифатида олиб қараш мумкин.

Шундай қилиб, бир томондан, маълум вақт ичида корхоналар ихтиёрида бўлган барча пул маблағлари молиявий ресурслар ҳисобланади ва корхоналар улардан бир хилда самарали фойдаланишлари лозим; иккинчи томондан эса корхонанинг ўз ва қарз маблағларининг манбалари алоҳида ҳисобга олинмоғи лозим. Корхона молиявий ресурслари манбаларининг ўз ва қарз маблағларга бўлиниши мулк эгаси манфаатлари нуқтаи назаридан қулай ҳисобланади.

Реал сектор корхоналарида молиявий ресурсларини шакллантиришда бир неча омиллар таъсир этиши мумкин. Шулардан энг асосийларидан бири солиққа тортиш тизими ҳисобланади. Корхоналар молиявий ресурсларининг кўпайишига ва улардан оқилона фойдаланишда бир неча омиллар таъсир қилади.

Иқтисодиёт барқарорлигини таъминлаш ва ривожлантириш шароитида ҳар қандай хўжалик юритувчи субъект ўз тасарруфидаги барча ресурслардан фойдаланиш самарадорлигини тўғри бошқаришни таъминлаши зарур. Иқтисодиёт олдига қўйилган вазифалардан аҳамиятлиси унинг барқарор ривожланишини таъминлашдан иборат ҳисобланади. Самарадорлик хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг молиявий натижаларида ўз аксини топади. Корхона молиявий ресурсларини тўғри бошқариш учун корхонанинг молиявий ҳолати, реурслардан оқилона фойдаланиш самарадорлиги, молиявий натижаларнинг аниқланиши ҳамда таҳлил қилиниши зарур.

Жаҳон ҳамжамияти ҳам иқтисодий, ҳам ижтимоий жиҳатдан ривожланиб борар экан, инсонларнинг истеъмол товарлари ва хизматларга бўлган эҳтиёжлари тўхтовсиз ўсиб бора-

ди. Эҳтиёжларнинг ортиб бориши объектив ҳолат, унинг талабларини ҳисобга олган ҳолда хўжалик фаолиятини юритиш ҳар қандай ривожланишнинг зарур талаби бўлиб ҳисобланади. Шунингдек, молиявий ресурсларни шакллантиришда корхонага фойда келтирадиган асосий манбаларнинг шаклланишига эътибор қаратиш аҳамиятли ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг “Солиқлар ва йиғимлар” деб номланган 16-моддасида солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар қуйидагича эътироф этилган: “Солиқлар деганда, ушбу кодексда белгиланган, Ўзбекистон Республикасининг давлат бюджетига ёки давлат мақсадли жамғармасига тўланадиган мажбурий беғараз тўлов тушунилади” [8].

Бундан кўриниб турибдики, тўловлар икки қисмга: солиқ тўловлари ва бошқа мажбурий беғараз тўловларга бўлинади.

Ўрганишлар шуни кўрсатдики, иқтисодий адабиётлар, илмий тадқиқотлар ва меъёрий ҳужжатларда “солиқ тўлови” тушунчасига турлича таърифлар ҳамда тушунтиришлар берилган. Жумладан, профессор А.Г.Грязнованинг ёзишича: “Солиқ тўлови – давлатнинг солиқ қонунчилигига асосан солиқ тўловчилар фойдаси (даромади)нинг бир қисмини давлатнинг марказлаштирилган жамғармасига йўналтириш шаклидир” [9].

М.Ф.Сафонованинг фикрича: “Солиқ тўловлари фойдадан чегирилувчи харажатлар бўлиб, корхона молиявий оқимининг асосий улушини ташкил қилади. Солиқ тўловлари корхонанинг ишлаб чиқариш ва хўжалик фаолиятининг барча босқичларида шаклланади, бир томондан маҳсулот бахосининг элементи таркибига киради, иккинчи томондан ишлаб чиқариш самарадорлигига таъсир кўрсатади ҳамда бошқарув қарорларини қабул қилишда муҳим омиллардан саналади” [10, 25-б.].

Солиқ тўловлари бўйича солиқ мажбуриятларининг вужудга келиши асосида корхона уларни бухгалтерия ҳисобида харажат сифатида тан олиши керак. Молиявий ва солиқ ҳисоботларидаги маълумотларнинг объектив бўлишлиги учун даромадлар ва харажатлар тан олиниши зарур. Меъёрий ҳужжатлар ва иқтисодий адабиётларда келтирилган фикрлардан келиб чиққан ҳолда, солиқ тўловларини солиқ харажатлари сифатида тан олиш керак, деган хулоса қилинди.

“Солиқ тўловлари” ёки “солиқ мажбуриятлари” корхона учун харажат бўлса, бу тушунчаларнинг харажат сифатида моҳиятини кўриб чиқишимиз зарур.

Солиқ харажатида 12-сонли “Фойда солиғи” номли бухгалтерия ҳисобининг халқаро стандартида: “Солиқ харажати – бу давр фойда-

си ёки зарарини аниқлашда ҳисобга олинган жорий ва муддати узайтирилган солиқ бўйича умумий сумма”, – деб таъриф берилган [11].

Е.В.Егорованинг фикрича, “солиқ мажбуриятлари корхоналар учун солиқ харажатлари ҳисобланади” [12, 132-б.].

Е.Г.Дедковнинг ёзишича: Солиқ харажатлари солиқлар билан боғлиқ бўлган, ҳисобланган мажбуриятлардир [13, 17-б.]. Меъёрий ҳужжатлар ва иқтисодий адабиётларда келтирилган фикрлардан келиб чиққан ҳолда, солиқ тўловларини солиқ харажатлари сифатида тан олиш керак, деган хулоса қилинди.

Мазкур масалада маҳаллий олимлардан З.Н.Қурбановнинг фикрига қўшилаемиз: “Корхона харажатлари, биринчидан, унинг молиявий натижаларини аниқлашда қатнашса, иккинчидан, солиққа тортиш базасини аниқлашда қатнашади. Солиққа тортиш базасини аниқлашда қатнашиши натижасида солиқ харажатлари тушунчаси намоён бўлади. “Солиқ харажатлари” тушунчаси янги иқтисодий категория эмас, балки бу тушунчани биз кўпроқ солиқ ва бошқа мажбурий ажратмаларга тўловлар сифатида қўллаб келганмиз” [14, 147-б.].

Ҳаракатдаги корхонанинг молиявий ресурслари асосий манбаи бўлиб, сотилган маҳсулот ёки хизмат нархи қатнашади ва тушумни тақсимлаш жараёнида унинг турли қисмлари пул даромадлари, жамғармалари шаклини олади. Молиявий ресурслар, асосан, фойда, амортизация ажратмалари ҳисобига шаклланади. Шу билан бирга, молиявий ресурслар манбаларига: эскирган мулкни сотишдан тушган даромад, барқарор пасивлар ва турли мақсадли тушумлар ҳисобланади. Корхонанинг молиявий ресурсларини ишлатиш куйидаги йўналишлар бўйича амалга оширилади:

1. Молиявий мажбуриятларни бажаришда тегишли молия-бюджет тизимидаги органларга тўловлар (бюджетга солиқ тўловларини тўлаш, ишлатилган кредит учун % тўлаш ва шу кабилар).

2. Технологияни янгилаш, ноу-хау, ишлаб чиқаришни кенгайтириш ва шу кабилар билан боғлиқ капитал харажатларига ўз маблағларини жалб этиш.

3. Молиявий бозордан сотиб олинган қимматбаҳо қоғозлар учун молиявий ресурсларни жалб қилиш (акция, облигация ва ҳоказо).

4. Молиявий ресурслар ижтимоий рағбатлантириш хусусиятига эга бўлган пул фондларини ташкил этиш учун йўналтириш.

5. Молиявий ресурсларни хайрия, ҳомийлик ва бошқа мақсадлар учун ишлатиш. Молиявий ресурслар барқарорлигини таъминлаш учун соҳаларда бюджетлаштириш принципларини мувофиқлаштириш лозимдир [15, 24-б.].

Шу билан бирга, шуни таъкидлаш керакки, маълум бир корхонада молиявий ресурслар турларининг ўзгарувчанлиги унинг фаолият юритадиган ҳудуди, тармоқнинг ўзига хос хусусиятлари, бошқарувнинг ташкилий-ҳуқуқий шакли, ходимлар сони ва бошқа омилларга боғлиқ [16, 152-б.].

Хулоса ва таклифлар

1. Корхонанинг барқарор ривожланишида унинг молиявий ресурслари алоҳида ўрин тутати. Илмий адабиётларда корхонанинг молиявий ресурслари ички манбалари келтирилган бўлиб, уларни даромадлар ва тушумларга, шунингдек, қарзга олинган ва жалб қилинган ташқи манбаларга ажратиш тавсия этилади. Шу билан бирга, молиявий ресурсларнинг оптимал тузилиши хўжалик юритувчи субъектнинг барқарорлиги ва унинг барқарор ривожланишига бевосита таъсир кўрсатади.

2. Корхоналарнинг молиявий ресурслари масалалари бўйича замонавий нашрларда уларнинг табиати ва функциялари ҳақида турли хил фикрларни топиш мумкин. Агар концепция аниқ, изчил таърифга эга бўлмаса, у тўлиқ ўрганилмаган. Бу қўшимча тадқиқотлар зарурлигини кўрсатади.

Ушбу ёндашув долзарбдир, чунки бизнесни муваффақиятли ривожлантириш самарали бизнес жараёнларига асосланади. Шунинг учун молиявий ресурсларни бошқаришнинг замонавий усуллари ҳақида билимларни ошириш керак, сиз сўнгги иқтисодий ўзгаришлардан хабардор бўлишингиз керак ва ҳоказо. Молиявий ресурсларни тўғри бошқариш ҳар қандай компаниянинг асосий афзалликларидан биридир.

Капитални қаердан ва қандай жалб қилиш мумкинлиги, молиявий ресурсларни қандай тўғри тақсимлаш, товарларни қандай нархда сотиш, турли молиявий механизмларни қандай бирлаштиришни тушуниш муҳимдир.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар:

1. *Paying Taxes 2022. A unique report by PwC and the World Bank Group.* <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc-paying-taxes-2023.pdf>
2. Мирзиёев Ш. Ўзбекистон Республикаси Президентини Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси. Тошкент шаҳри, 2022 йил 22 декабрь. <https://uza.uz/uz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyevning-oliy-22-12-2022>
3. Янги Ўзбекистоннинг 2022-2026 йилларга мўлжалланган Тараққиёт стратегиясини 2022 йилда амалга ошириш бўйича Йўл харитаси – www.lex.uz
4. Райзберг Б.А. Финансы предприятий. Учебник для вузов. – М.: Финансы и статистика, 2017. – 432 с.
5. Золотогоров В.Г. Экономика: энциклопедический словарь. 4-изд. – Минск: Книжный дом, 2021. – 598 с.

6. Бланк И. Финансовый менеджмент. 5-изд. – М.: Ника-Центр, 2019. – 552 с.
7. Финансовый менеджмент. Учебник. Под ред. Ковалевой В.М. и др. – М.: Финансы и статистика, 2018. – 441 с.
8. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси. Ўзбекистон Республикасининг 30.12.2019 йилдаги ЎРҚ-599-сонли қонуни, 2-боб, 16-модда. Солиқлар ва йиғимлар.
9. Финансово-кредитный энциклопедический словарь. Под общ. ред. А.Г.Грязновой. 6-изд. – М.: Финансы и статистика, 2021. – 623 с.
10. Сафонова М.Ф. Теория и методология внутреннего контроля и аудита налоговых затрат. 08.00.12-“Бухгалтерский учет, статистика”. Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук. – Краснодар, 2017. Стр. 25.
11. БХХС. 12-сон. Фойда солиқлари.
12. Егорова Е.В. Налоговый анализ как самостоятельный вид экономического анализа. / Е.В.Егорова. // Государственный университет Минфина России. Финансовый журнал. 2012. № 4. С. 131-138.
13. Дедкова Е.Г. Анализ и прогнозирование налоговых затрат на промышленных предприятиях. Дис. канд. экон. наук: 08.00.10. – Орел, 2010. – 23 с.
14. Курбанов З.Н. Солиқ харажатлари ҳисобининг назарий масалалари. “Тадбиркорликни ривожлантириш йўлидаги тўсиқларни бартараф этиш ҳамда қулай ишбилармонлик муҳитини шакллантиришда солиқ сиёсатининг ўрни” мавзусидаги конференция материаллари. – Т., 2016. 147-148-бетлар.
15. Синдаров Ш. Корхоналар молиявий ресурслари ва уларнинг таркибий тузилиши. Тошкент ахборот технологиялари университети. – Т., 2016. – 243 б.
16. Исаев Ф. Совершенствование налогообложения имущества. // Экономика и инновационные технологии. 2021. № 6. С. 326-333.
17. Исаев Ф. Солиқ текширувлари: аудит самарадорлиги таҳлили. // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар, 2023, 11 (1), 394-401. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss1/a42
18. Исаев Ф. Йирик корхоналар мисолида солиқ йиғилувчанлиги кўрсаткичини таҳлил қилиш методикасини такомиллаштириш. // Iqtisodiyot va ta'lim, 2022, 24 (1), 317-326. Retrieved from: <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/955>
19. Исаев Ф. Аудит самарадорлигининг назарий-амалий таҳлили. // Приоритетные направления, современные тенденции и перспективы развития финансового рынка. 2023. С. 359-361.
20. Жумаев Н., Ризаев Н. & Исаев Ф. (2023). Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисобини халқаро стандартларга мувофиқлаштиришда туркий давлатлар тажрибаси. // Iqtisodiyot va ta'lim, 2023, 24 (2), 58-67. Retrieved from: <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/1014>

ДАВЛАТ ТАШҚИ ҚАРЗИ САЛБИЙ ТАЪСИРЛАРИНИ КАМАЙТИРИШДА КАПИТАЛ БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ АҲАМИЯТИ

Мирзамахмудов Маъруфжон Махамадшариф ўғли -
Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт ва
молия вазирлиги, Стратегик режалаштириш ва
методология департаменти, бўлим бошлиғи

doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss3/a47

Аннотация. Мазкур мақолада давлат ташқи қарзи салбий таъсирларини камайтиришда капитал бозорини ривожлантириш ҳамда унинг кафолати остида жалб қилинган давлат қарзи (кредитлар), давлат томонидан олиб борилаётган иқтисодий ислохотларни молиялаштириш юзасидан тадқиқотлар олиб борилган. Давлат томонидан маҳаллий капитал бозорини ривожлантириш бўйича кўплаб чораларни кўриш зарурлигини тақозо этади. Шунингдек, мақолада давлат қарзини таҳлил қилган ҳолда, давлат қимматли қоғозлари ёки корпоратив қимматли қоғозлар бозорини ривожлантиришнинг давлат қарзининг салбий оқибатларини камайтиришдаги ролини тартибга солиш бўйича илмий-услубий ва амалий таклиф ва тавсиялар келтирилган.

Калит сўзлар: ташқи қарз, ички қарз, қарздорлик қолдиғи, ҳукумат кафолати, рақамли иқтисодиёт, давлат-хусусий шерикчилик шартномалари.

ЗНАЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ РЫНКА КАПИТАЛА В СНИЖЕНИИ НЕГАТИВНЫХ ПОСЛЕДСТВИЙ ГОСУДАРСТВЕННОГО ВНЕШНЕГО ДОЛГА

Мирзамахмудов Маруфджон Махамадшариф ўғли –
Министерство экономики и финансов Республики Узбекистан,
Департамент стратегического планирования и
методологии, Начальник отдела

Аннотация. Несмотря на то, что государственный долг (займы), привлекаемый от имени государства или под его гарантии, является быстрым и доступным финансовым ресурсом по отношению к государственному бюджету и соглашениям о государственно-частном партнерстве по финансированию проводимых государством экономических реформ, во многих случаях становится дороже по сравнению с капиталом, который может быть привлечено к перевооружению предприятие с государственным участием. Это обуславливает необходимость принятия государством многих мер по развитию местного рынка капитала. В данной статье, анализирующей государственный долг, рассматривается роль развития рынка государственных ценных бумаг или корпоративных ценных бумаг в снижении негативных последствий государственного долга и излагаются его предложения по усилению этого значения.

Ключевые слова: внешний долг, внутренний долг, остаток долга, государственная гарантия, цифровая экономика, соглашения о государственно-частном партнерстве.